

BİR SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ ÖRNEĞİ: “KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR”

Nesrin Özdemir
Nihan Sefer
Duygu Türkođan

Öz

Bu çalışmada 2006-2007 Akademik Yılında Bahçeşehir Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı tarafından yürütölen “Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Projesi”nin altı aylık ilk ayağından söz edilmektedir. Proje, üniversite öğrencileri tarafından gönüllölük esasına dayalı olarak Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası’nda koruma altında bulunan 3 ila 6 yaş çocukları ile yürütölmüş ve bu çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemeyi amaçlamıştır. Projenin etkinliğı, bir başka deyişle gönüllölere verilen eğitimlerin ve kurumdaki uygulamaların çocukların gelişim düzeyleri üzerindeki etkisi öntest-sontest modeli kullanılarak Denver II Gelişim Tarama Testi ile ölçölmüştür. Sonuçlar, Öntest’e göre Sontest’te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış, anormal ve şüpheli gelişim gösteren çocukların sayısında da bir azalma olduğunu göstermiştir. Çalışmada, SHÇEK çocuk yuvalarında gönüllölü olarak yürütöülecek toplumsal duyarlılık projelerinin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Korunmaya muhtaç çocuklar, Sosyal Sorumluluk Projesi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Children in Need of Care and Protection: A Social Responsibility Project Model

Abstract

This article aims to introduce the first six month period of the “Supporting the Development of Children in Need of Care and Protection” project which was conducted by Bahcesehir University Office of the Dean of Students in 2006–2007 academic year.

The project aimed to support the cognitive, physical, emotional and social development of 3 to 6 year old children living in Göztepe Semiha Şakir Social Services and Child Protection Institute and was carried out by volunteer university students. The effects of the training program and related practices on the developmental levels of institutionalized children, the efficiency of the project was assessed using Denver II Developmental Screening Test in a pretest-posttest model. Results showed that, the number of children displaying age appropriate performance increased as the number of children displaying lower than age appropriate performance decreased after the project was carried out in the institution. The results were discussed in terms of the significance of public social responsibility projects for the well-being of children who were in care of the Social Services and Child Protection Institute.

Key Words

Children in Need of Care and Protection, Social Responsibility Project, Social Services and Child Protection Institute.

Giriş

Türkiye’de önemli sayıda korunmaya muhtaç çocuğa Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yuva ve yurtlarında bakılmaktadır. Özellikle küçük yaşlarda kurum bakımı altına alınmış korunmaya muhtaç çocukların bireysel ilgi ve sevgi gereksinimlerinin karşılanması, her alandaki gelişimlerinin desteklenmesi ve genel olarak nitelikli bir yaşam sürdürebilme imkânı açısından dezavantajlı oldukları söylenebilir. Mevcut sistem içerisinde toplumdaki bireylerin sosyal sorumluluk bilinci ile hareket

ederek bu dezavantajlı gruplara destek olmaları ve bu yolla topluma fayda sağlamaları çok büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, özellikle üniversitelerin, “toplumsal duyarlılık” kazandırmayı hedefleyen çalışmaları hayata geçirerek, üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk bilincini içselleştirmelerine yardımcı olması ve öğrencilerini topluma fayda sağlamaya teşvik etmesi çok önemli bir yerde durmaktadır. Bu çalışmada toplumsal duyarlılığın önemi çerçevesinde Bahçeşehir Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı tarafından yapılandırılan ve öğrenci gönüllülüğü esasına dayalı olarak yürütülen “Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Sosyal Sorumluluk Projesi” sunulmaktadır. Proje bir taraftan üniversite öğrencilerine sosyal sorumluluk bilinci kazandırmayı hedeflerken diğer taraftan korunmaya muhtaç çocukların yaşam kalitelerini ve buna bağlı gelişimlerini iyileştirmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple proje aynı zamanda bir müdahale programı olma özelliği de taşımaktadır.

Bu çalışmada İstanbul Göztepe Semiha Şakir Yaş Çocuk Yuvası’nda Aralık 2006- Aralık 2007 tarihleri arasında 3-6 yaş grubu çocuklar ile yapılan proje uygulamalarının ayrıntıları anlatılmaktadır. Müdahale programının etkinliğine dair bulgular istatistiksel analize sokulmadan grafiklerle sunulmuştur.

1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar

1.1 Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Türkiye’de önemli sayıda korunmaya muhtaç çocuğa Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yuva ve Yurtları’nda bakım verilmektedir. 2007 Kasım ayı verilerine göre 81 ilde toplam 95 çocuk yuvası (9184 çocuk) ve 110 yetiştirme yurduyla (10418 çocuk) toplam 19602 korunmaya muhtaç çocuğa Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde hizmet verilmektedir (İstatistiklerle SHÇEK, ww.shcek.gov.tr). Bu sayı 2006 verilerinde 20076 (SHÇEK Faaliyet Raporu, 2006), 2004 verilerinde 19000, 2003 verilerinde 18572, 2002 verilerinde ise 17887 olarak belirtilmiştir (Ulusal Eylem Planı, 2003). İstatistikler, kurum bakımı altında bulunan korunmaya muhtaç çocuk sayısında 2000-2002 yılları arasında %5’lik, 2002-2004 ve 2004-2006 yılları arasında %6’lık bir artış olduğunu göstermektedir.

Birçok batı ülkesinde koruyucu aile yanına yerleştirme ve evlat edindirme hizmetlerindeki artışla birlikte yetimhane, çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kurumlarda koruma altına alınan çocuk sayısında gözle görülür bir azalma olduğu rapor edilmektedir. Öte yandan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik zorlukların beraberinde ciddi yoksunluklar getirdiği, dolayısıyla bu gibi yerlerde korunmaya muhtaç çocukların yerleştirildikleri yetimhanelerin hala önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir.

Gelişmiş batı ülkelerinde korunmaya muhtaç çocuklar için koruyucu aile hizmeti kurum bakımına oranla daha yaygın olarak başvuru bir sistemdir. Bu sistemde çocuklar kısa veya uzun süreli, bedelli veya bedelsiz olarak çocuk bakımını üstlenen, çocuğa sıcak aile ortamı sağlayan, ebeveylelerinin yerini tutabilecek aileler yanına yerleştirilmektedir. Bu hizmet evlat edindirme hizmetinden farklıdır (SHÇEK, 2007). Batı ülkelerinde korunmaya muhtaç çocukların neredeyse %75’i koruyucu aile yanında yaşarken Türkiye’de bu oranın %4’lere bile ulaşmadığı görülmektedir (Ulusal Eylem Planı, 2003). Hatta

bu hizmet dâhiline koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların sayısında son yıllarda gözle görülür bir düşüş olmuştur. Ulusal Eylem Planı (2003) göstermektedir ki, 1999 yılında 195 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilirken 2002’de bu sayı 69’a düşmüştür. 2006 yılına ait verilerde ise koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk sayısı 204 olarak belirtilmiştir (SHÇEK Faaliyet Raporu, 2006). Batı ülkelerine kıyasla Türkiye’deki bu düşük oranı açıklayan sebeplerin başında kültürel etkenlerin ve aile sistemi anlayışının geldiği düşünülebilir. Bunun yanısıra evlat edindirme ile koruyucu aile uygulamalarının birbiriyle karıştırılması ve bu hizmetlerin tanıtımlarının yeterince yapılamaması da önemli engeller arasında sayılabilir. SHÇEK bünyesinde yapılan evlat edindirme hizmetinde talepler daha çok 0-1 yaş arası kimsesiz ve sağlıklı çocuklar üzerinde yoğunlaşmakta ve her yıl bu kriterlere uygun ancak 500 çocuk evlat edindirilebilmektedir (Ulusal Eylem Planı, 2003). Örneğin SHÇEK Faaliyet Raporu’nda (2006) 2006 yılında 464 çocuğun evlat edindirme mahkeme işlemlerinin tamamlandığı belirtilmiştir.

Bu sayılar göstermektedir ki Türkiye’de önemli sayıda korunmaya muhtaç çocuğa Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yuva ve yurtlarında bakılmaktadır. 2007 SHÇEK verilerine göre kurum bakımı altındaki 20294 korunmaya muhtaç çocuğun yaş ve cinsiyetler arası dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir (www.shcek.gov.tr).

Tablo 1. 2007 Yılı Verilerine Göre SHÇEK’e Bağlı Kurumlarda Yaşayan Korunmaya Muhtaç Çocukların Yaş ve Cinsiyetler Arası Dağılımı

YAŞ					TOPLAM	
	Kız	%	Erkek	%		
0-12	2555	%15.45	3559	%21.54	%36.99	6114 + 3762*
13-18+	3745	%22.65	6673	%40.36	%63.01	10418
TOPLAM	6300	%38.1	10232	%61.9	%100	20294

*Kuruma kayıtlı olduğu halde kurum çatısı dışında hizmet alan çocuk sayısı.

SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu’nda 7-12 yaş çocuk yuvalarında bakım altında bulunan 4163 çocuk için çıkarılan istatistiklerde çocukların koruma altına alınmasında ilk sırada gelen neden ekonomik ve sosyal yoksunluk olarak belirtilmiştir. Bunu, terk, ölüm, boşanma, ailenin fiziksel ve duygusal istismarı, ebeveynlerden birinin cezaevine girmesi ve üvey anne veya babanın çocuğu kabul etmemesi takip etmiştir (SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi, 2005; Ulusal Eylem Planı, 2003). Yuvalarda kalan çocukların %57.3’ünün hem annesinin hem de babasının hayatta olduğu ve %81.5’inin evliliğinin devam etmediği rapor edilmiştir (SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi, 2005). SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi nihai raporunda çocukları ziyaret etmelerine izin verilen babaların %25,4’ünün annelerine %30,6’sının çocuklarını yuvada hiç ziyaret etmedikleri belirtilmiştir. Bir o kadar anne ve baba da seyrek veya çok seyrek ziyaretlerde bulunmaktadır. Çocuklarını sık ve çok sık ziyaret eden anne ve babaların yüzdesi ise %17’yi aşmamaktadır.

1.2 Literatürde Kurum Bakımı Altında Yetişen Korunmaya Muhtaç Çocuklar

1.2.1 Yapılan İlk Çalışmalar

Literatürde kurum bakımı altında olmak çoğu zaman sosyal ve pratik ihtiyaçlar anlamında yoksunlukla eş tutulmuş ve 60 yıldır yapılan çalışmalarda kurumlarda yetişen çocuklarda fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda gelişim bozuklukları ve gelişim gerilikleri görüldüğü ortaya konmuştur (Smyke, Koga, Johnson, Fox, Marshall, Nelson, Zeanah and BEIP 2007; MacLean, 2003). Kurum bakımı altında yaşamanın kurum çocukları üzerindeki etkileri ilk olarak 1945 yılında Spitz tarafından gündeme getirilmiştir. Bu dönemde Spitz (1945’den aktaran Sloutsky, 1997), Bowlby (1951’den aktaran Sloutsky, 1997) ve Goldfarb (1955’den aktaran Sloutsky, 1997) gibi araştırmacılar kuruma çok küçük yaşta yerleştirilen çocuklarda gözlemlenen her türlü bilişsel, sosyal ve duygusal geriliğin ana sebebinin bu çocukların annelerinden veya birincil bakım vericilerinden ayrı kalmaları olduğunu söylemişler ve anneye karşı oluşturulamayan duygusal, güvenli bağın bu çocuklarda görülen geriliklerde etkin bir rol oynadığını ileri sürmüşlerdir. O dönemde aynı araştırmacılar kurumların çocukların gelişiminde engellenemeyen, geri dönüşümü olmayan uzun süreli ve zararlı etkileri olduğunu savunmuşlardır. Denilebilir ki bu araştırmacılar o dönemde olayın daha çok ‘duygusal’ tarafına odaklanmışlardır (Sloutsky, 1997). Casler (1961) daha önceki bakış açılarını ve kullanılan araştırma yöntemlerini eleştirerek alternatif bir görüşle ortaya çıkmış ve kurumlarda yetişen çocuklarda gözlenen gelişim geriliklerini kurum ortamına, kurumların sağlayabildiği sınırlı bakıma ve özellikle yetersiz bilişsel uyarıma bağlamıştır (McCall, 1996). Casler ve daha sonra Tizard ve Tizard (1971’den aktaran Sloutsky, 1997) kurumların çocuklar üzerinde yarattığı etkilerin kısa süreli olduğunu ve erken müdahaleler ile bu etkilerin ortadan kalkacağını savunmuşlardır. Bu araştırmacıların da durumun daha çok bilişsel tarafına odaklandıkları görülmektedir (MacLean 2003; Sloutsky, 1997).

1.2.2 Kurum Hayatı: Olası Yoksunluklar

Kurum bakımı altında yaşamak sosyal, algısal, fiziksel, zihinsel ve duygusal alanlarda birçok farklı mahrumiyetin karışımına maruz kalmakla özdeşleştirilmiştir (MacLean, 2003). Sloutsky (1997) kurumda büyüyen çocuklarla ailelerinin yanında yetişen çocukları karşılaştırırken, gelişimsel süreçlerin tamamen farklı ortamlarda gerçekleştiğine dikkat çeker. Sloutsky (1997) sosyal hayatta ve aile ortamındaki ilişkilerde çok önemli bir yeri olan anlaşma, koopere etme, empati kurma gibi birçok sürecin kurumda yaşayan çocukların hayatlarında yeterince var olmayabileceğini söyler. Sloutsky’nin (1997) kurumlarda yaşayan çocuklar için ortaya koyduğu bir başka sosyal mahrumiyet de çoklu rollerin gözlenmesini içerir. Aile ortamında çocuklar aile bireylerinin çoklu rollerine tanıklık ederler; annenin aynı zamanda bir eş, kardeşin çocuk olmasını görmeleri gibi, bu da çocukların sosyal algılarının gelişmesini destekler. Fakat bu durum kurum çalışanları ve çocuklar arasındaki ilişkilerde ne yazık ki geçerli değildir. Aksine, kurumlarda, çalışanların sabit rolleri ve davranışlarından söz edilebilir.

Sloutsky (1997) tarafından kurumlardaki olası bilişsel yoksunluklar da tarif edilmiştir. Kurum bakımı altında yaşayan çocuklara kıyasla aileleriyle ev ortamında yaşamlarını sürdüren çocukların hem ev içinde hem de ev dışında

birçok farklı nesneyi görme ve onları birebir keşfetme imkanına daha fazla sahip oldukları söylenebilir. Oysa kurumda yaşayan çocuklara personel sayısındaki yetersizlik ve kendilerine zarar verme ihtimalleri yüzünden böyle bir imkan verilemeyebilir. Özellikle gelişimin ilk aşamalarında çocukların keşiflerinin, oyunlarının, sosyal aktivitelerinin kısıtlanması veya katı sınırlar içinde tutularak çok sıkı kontrol edilmesi gelişme ve öğrenme için çok önemli olan bilişsel aktivitelerin de şüphesiz engellenmesi anlamına gelmektedir (Sloutsky, 1997).

Yuvalarda öncelikli olarak çocukların maddi gereksinimlerinin karşılanmaya çalışıldığı fakat toplumsal ve psikolojik gelişimleri için uygun ortamların hazırlanmasında yetersiz kaldığı söylenebilir (Çivi, Altuhul ve Yayı, 1993). Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova, Groark ve McCall da (2004) kurumlarda daha çok sağlık bakımı, hijyen ve beslenmeye odaklanıldığını fakat sosyal ilişkilerin öneminin daha sınırlı kaldığını belirtmişlerdir.

1.2.3 Kurumların Korunmaya Muhtaç Çocuklar Üzerinde Yaratıldığı Etkilere Dair Avrupa’da ve Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Son 15 yıldır, Romanya yetimhanelerinde yetişen çocuklarla yapılan çalışmalar kurumların korunmaya muhtaç çocuklar üzerinde yarattığı etkilere dair önemli bilgiler sağlamıştır. Örneğin Kaler ve Freeman’ın (1994) Romanya yetimhanelerinde kalan çocuklarla yaptıkları çalışmada yetimhanedeki hiç bir çocuğun Bayley Çocuk Gelişim Envanteri’ne göre kronolojik yaşı seviyesinde işlev gösteremediği bulunmuştur. Benzer şekilde Morrison, Ames ve Chisholm’un (1995’den aktaran MacLean 2003) Geliştirilmiş Denver Öntarama Gelişim Testi ile yaptıkları ölçümlerde Romanya’daki yetimhane çocuklarının %78’inde kişisel-sosyal gelişim, ince motor gelişimi, kaba motor gelişimi ve dil gelişimi alanlarında kronolojik yaşlarına göre gelişimsel gerilikler olduğu saptanmıştır. Kurum bakımı altında yaşayan çocukların fiziksel gelişimlerinde de kurumdan çıktıktan sonra bile bazı gerilikler gözlemlendiğine dair veriler vardır (MacLean, 2003). Benzer şekilde, Sloutsky (1997) de düşük Wechsler IQ puanlarının gösterdiği üzere, Romanya yetimhanelerinde yetişen çocukların bilişsel gelişimlerinin, sosyal yetkinliklerinin, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlayabilme/tanıyabilme yetilerinin ve bireyselliklerinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermiş ve buna sebep olarak kurumlardaki sosyal ve duygusal yoksunluklar üzerinde durmuştur. Bu çalışmada ayrıca çocuğun kuruma çok küçük yaşta yerleştirilmesinin ve kurumda uzun süre kalmasının Wechsler IQ puanları üzerinde olumsuz etki yarattığı da bulunmuştur. Kurumda kalma süresiyle gelişimsel gerilik seviyesi arasında bulunan bu ilişki başka çalışmalarla da desteklenmiştir. Kurumda büyüyen çocuklarda dikkat problemleri, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik gibi okul döneminde de devam edebilen davranış problemleri görüldüğünden de bahsedilmiştir (MacLean, 2003).

Yörükoğlu’nun (1968’den aktaran Çivi, Altuhul ve Yayı, 1993) Türkiye’de yaptığı çalışmada da yuva çocuklarının iyi bir yaşam ortamında yeterli fiziksel bakım almalarına rağmen duygusal gelişimleri açısından anneli büyüyen çocuklara göre çok geri kaldıkları bulunmuştur. (Yörükoğlu,1968) sallanma ve parmak emme gibi stereotipik davranış bozukluklarının yuva çocukları arasında sıklıkla gözlemlendiğini rapor etmiş ve bunları önemli ölçüde anne yoksunluğuna bağlamıştır.

Kurumlarda kalan çocuklarla yapılan çalışmalarda normal popülasyonun gerisinde kalan gelişimsel verileri yorumlarken elbette ki çocukların kuruma yerleştirilmesinin arkasındaki sebepler de gözardı edilmemelidir (MacLean, 2003). Daha önce bahsedildiği gibi Türkiye’de de diğer batı ülkelerinde olduğu gibi çocukların kurum bakımı altına verilmesinin önde gelen sebeplerinden biri ekonomik zorluklardır. Ve bilinmektedir ki ekonomik zorluklar doğum öncesi ve sonrasında annenin yetersiz bakımı ve beslenmesini beraberinde getirmekte, bu da çocuğun fiziksel ve bilişsel gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir (Smyke vd., 2007).

1.2.4 Bağlanmanın ve İlişkilerin Duygusal Gelişim için Önemi: Kurumlardaki Durum

Her çocuğun kurum deneyiminden aynı derecede etkilenmediğinin gözlenmesi akla bireysel farklılıkların yanısıra kurumlardaki bakım ortamlarının farklılığını getirmektedir. Araştırmalara konu olan Romanya yetimhanelerinde sürekli değişen vardiyalar sebebiyle çocukların sabit kişiler yerine bir çok bakımvericiyle bir arada olduğu, bakım verici başına düşen çocuk sayısının fazla olduğu, çocukların sosyal, bilişsel ve dil alanlarında sınırlı uyarıma maruz kaldıkları, çalışanların yetersiz eğitimi ve çalışma şartlarının zorluğu bilinmektedir (Smyke vd., 2007). Sloutsky de (1997) Romanya yetimhanelerini tarif ederken çocukların farklı sosyal ilişkilerden yoksun olması, bakımvericilerle kurdukları ilişkilerde karşılıklılığın azlığı, güçlü duygusal bağların kurulamaması ve öğretmenlere alternatif olacak farklı bir otorite figürünün bulunmaması üzerinde durmuştur.

Bowlby, bağlanma alanında yaptığı çalışmalarda iyi kurgulanmış bir bağlanmanın özellikle duygusal gelişim için çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Literatürde çocuğun duygusal destek için yönelebileceği, çevreyi keşfederken alacağı zevki ve yaşayacağı heyecanı paylaşabileceği bir figürün olması bir çok gelişimsel sürecin ilk basamağı olarak kabul edilmiştir (Nielsen, Coleman, Guinn ve Robb, 2004). Çocuğun kendine güveni ve diğer insanlara bağlanma, güvenebilme, onlarla ilişki kurabilme, uyumlu olabilme kapasitesi de erken dönemde bir yetişkinle kurulan bağ üzerinden şekillenerek gelişir (MacLean, 2003). Başka bir deyişle, çocuklar için, duyarlı, hassas, sıcak ve duygusal dayanak olabilecek bir veya birden fazla yetişkinle sabit, süreklilik gösteren bir ilişkinin kurulması hem sosyal hem de duygusal gelişim için çok önemlidir. Yetişkin, duyarlılığını, çocuğun işaretlerini, mesajlarını ve ihtiyaçlarını doğru okuyarak, bunlara yerinde karşılıklar vererek ve duygusal yönden her zaman ulaşılabilir olarak ortaya koymalıdır (Muhamedrahimov vd., 2004). Bu bağlamda, özellikle kurumlarda görevli bakımvericilerin sürekli değişiklik gösteren vardiyalar dâhilinde çalışması ve bu yüzden çocukların sabit kişiler yerine birçok bakımvericiyle karşılaşması kurumlarda yaygın olarak bulunan fakat birçok çalışmada olumsuz etkileri ortaya konan bir durumdur. Bu çalışmalarda bakımverici başına düşen çocuk sayısının önemi ve ilişkinin sürekliliği vurgulanmıştır (Vorria, Rutter, Pickles, Wolkind ve Hobsbaum, 1998).

Kurum çocuklarında sıklıkla görülen, ‘fark gözetmeyen cana yakınlık’ olarak tanımlanan, herhangi bir korku ve sakınma duymaksızın tüm yetişkinlerle yakın ve arkadaşça bir tutum içinde olma durumu bir davranış problemi olarak

ele alınmıştır. Bu fazlaca canayakın olma durumunda çocukların yabancılara ve bakım vericilerine karşı gösterdikleri davranışlar neredeyse birbirinden ayırt edilemez. Çocukların duygusal olarak ihtiyaçlarını her zaman gözeten, onlara karşı duyarlı olan yetişkin bir bakım vericiyle yakın ilişki kuramamalarının bu sonucu doğurduğu söylenebilir (Chisholm, 1998). Chisholm (1998) ayırılmaksızın herkese gösterilen bu canayakınlığın duygusal kaynakların sınırlı olduğu kurum ortamı içerisinde hayati bir işlevi olduğunu, öte yandan bu davranış şeklinin bir bağlanma sorunu olarak ele alınabileceğini söylemiştir.

Çocuklar için bir yetişkinle kurulan güvenli bağın yanısıra bu bağ üzerinden gelişecek olan beslenme, fiziki bakım, bilişsel ve duygusal uyarılma da çok önemlidir. Burada önemli olan nokta çocuğa hem bireysel özelliklerine hem de gelişim niteliklerine göre kişiselleştirilmiş bakımı ve yeterli bilişsel uyarımı belli bir hassasiyet içinde verebilmektir (Smyke vd., 2007). Örneğin Smyke ve arkadaşları (2007) yaş, etnik köken, cinsiyet, doğum kilosunu ve kurumda kalma süresi değişkenlerini kontrol ederek 20 aylık kurum çocuklarıyla ailelerinin yanında yaşayan çocukları bilişsel ve fiziksel gelişimleri ve yetkinlikleri açısından karşılaştırmışlardır. Yapılan çalışmalarda, çocuğun ihtiyaçlarına karşı hassasiyet gösterme, gelişimi uyarma, çocuk için olumlu takdir içinde olma, künüt duygu ifadesinden uzak olma ve çocukla belli bir bağ kurma gibi olumlu bakım verme özelliklerinin, çocuklardaki bilişsel ve fiziksel gelişimle doğrudan bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar ailelerinin yanında yaşayan çocukların bu alanlardaki gelişimlerinin kurum çocuklarına oranla daha ileri olduğunu belirtmişlerdir.

1.2.5 Kurumlardaki Bakım Ortamlarının Önemi

Batıda yapılan çalışmalarda hem kurum içinde hem de kurumlar arasında çocuklara verilen bakım açısından niteliksel ve niceliksel farklılıklar olduğu ortaya konmuş ve daha yüksek kalitede hizmet veren, daha zengin algısal ve sosyal ortamları bulunan kurumlarda yetişen çocuklarda diğer kurumlarda yetişen çocuklara oranla daha az bilişsel gerilik saptanmıştır (Roy, Rutter ve Pickles, 2000; Vorria, Rutter, Pickles, Wolkind ve Hobsbaum, 1998; MacLean, 2003). Türkiye’de de, hepsi Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı olsalar da tüm kurumların aynı kalitede hizmet verdiğini varsaymak pek doğru olmayacaktır. Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu çocuk koruma sisteminin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan raporda (2005) Türkiye’deki kurumların idari kadrolarındaki sık değişimin ve gelen her yeni kadrodaki farklı bilgi ve deneyim düzeyinin kurumsal işleyiş, hizmet anlayışındaki süreklilik ve aynılık açısından önemli bir engel olduğu belirtilmiştir. Raporda, meslek ve bakım elemanlarının özellikle personel yetersizliğinden ve bunun sebep olduğu fazla iş yükünden yakındıkları belirtilmiş, iş yükünün çalışanlar üzerinde yarattığı tükenmişlik olgusuna değinilmiştir. Ayrıca raporda belirtildiği üzere değerlendirme dâhilinde görüşleri alınan meslek elemanlarının tümü bakıcı annelerin sayıca yetersiz oldukları gibi eğitim düzeyi ve deneyim açısından da yetersiz kaldıkları konusunda fikir birliğine varmışlardır.

1.2.6 Kurumlarda Uygulamaya Konan Müdahale Programlarının Korunmaya Muhtaç Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Bunun yanında, çalışmalar göstermektedir ki kurumların kalitesini iyileştirmeye yönelik müdahaleler kurumların çocuklar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri gözle görülür bir şekilde azaltmakta ve hatta ortadan kaldırmaktadır (Vorria vd., 1998; O’Connor, 2003). Ramey ve Ramey (1998) erken müdahale programlarında altı önemli mekanizmanın etkin olması gerektiğini söylemiştir. Bunlar; çevreyi keşfetmenin yüreklendirilmesi, temel bilişsel ve sosyal becerilerin gelişiminin vurgulanması, yeni becerilerin ödüllendirilmesi, tekrar edilmesi ve geliştirilmesi, uygunsuz ceza ve alaydan koruma, uygun dil ve iletişim uyarınları sağlama olarak belirtilmiştir. Hazırlanan programlar çocukların gelişim süreçlerine uygun olmalı ve ihtiyaçlara cevap verebilen modeller üzerinde kurgulanmalıdır. Örneğin, Şahin ve Ersoy (1999) 3, 4 ve 5 yaş grupları için planan programlarda çocuğun koordinasyon, dil ve düşünme yeteneklerini, sosyal, duygusal ve özbakım becerilerini destekleyen aktiviteler oluşturulması gerektiğini söylemiştir. MacLean ise (2003) kurumlardaki bilişsel uyarınlardan oyuncaklar üzerinden zenginleştirilebileceğinin üzerinde durmuş Morison, Ames ve Chisholm da (1995) kurumdaki oyuncak çeşitliliğiyle çocukların gelişimsel geriliği arasında ters orantı olduğunu göstermiştir.

İlk dönemlerden başlayarak, Casler ve Tizard başta olmak üzere, onların yolundan yürüyen diğer araştırmacılar da kurumlardaki bilişsel ve sosyal olanakların yeterince ve uygun şekilde organize edilmesi gerekliliğine dikkat çekmişler ve bu tür müdahalelerle zararlı etkilerin, geri kalmış gelişimsel süreçlerin nasıl iyileştirilebileceğini göstermişlerdir. Bu ilk dönemde planlanan müdahale programları çocuklara duyuşsal uyarım sağlamak, (örn. Broussard ve Decarie, 1971), çocukları kurum bakımı altındaki daha büyük kişilerle bir araya getirmek (örn. Skodak ve Skeels, 1945) ve bakımverici başına düşen çocuk sayısını iyileştirmek (örn. Hunt, Mohandessi, Ghondessi ve Akiyama, 1976) gibi kurum ortamlarında yapılabilecek basit değişiklikleri kapsamıştır. Daha sonra yapılan çalışmalar da çocuğun bireyselliğinin kuvvetlendirilmesinin yanısıra bir kurum çalışanıyla yakın bağlar kurmasını destekleyerek kurumda yetişmenin yaratabileceği bir takım olumsuz psikolojik etkilerin azaltılabileceğini göstermiştir. Örneğin Zeanah, Smyke ve Dumitrescu (2002;’dan aktaran O’Conner, 2003) çocuk başına düşen bakım verici sayısını iyileştirerek yaptıkları müdahale çalışması sonrasında problemlili bağlanma davranışlarında anlamlı bir düşüş elde etmişlerlerdir. Dolayısıyla çoğu iyileştirme programında çalışanlarla çocuklar arasında duyarlı ve sıcak bir ilişki geliştirmek ana müdahale noktasını oluşturur. Bu bağlamda yürüttükleri çalışmalarda araştırmacılar, kurumdaki sosyal ortamı iyileştirmek için çalışanları eğitmeyi ve bakımvericilerin sürekliliğini sağlamak için de çalışma ve vardiya yapısına dair düzenlemeler yapmayı içeren programlar üzerinde durmuşlardır (Muhamedrahimov vd., 2004). Bu yapısal değişikliklerin çocukların gelişimleri üzerinde olumlu etkileri olduğu ortaya konmuştur (Groark, Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova ve McCall, 2005). Örneğin Sparling, Dragomir, Ramey ve Florescu (2005) 12 ay süresince yaş ortalamaları 15.2 ay ve 6.5 ay olan kurum çocuklarından oluşan iki gruba böyle bir program uygulamış ve bu çocukların Denver Gelişim Testi’nde ölçülen

kişisel-sosyal, ince motor, kaba motor ve dil gelişimlerinde kontrol grubuna göre anlamlı ölçüde iyileşmeler gösterdiklerini bildirmiştir.

2. Bir Sosyal Sorumluluk Proje Modeli: Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi

2.1 Proje Çerçevesi

Personel ve çocuk sayıları göz önünde bulundurulduğunda, mevcut sistem içinde kurumlarda çalışan görevlilerin her çocukla duyarlı, uyumlu ve itinalı şekilde birebir ilgilenecek zamanlarının olamayacağı ortadadır. Örneğin Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında hazırlanan SHÇEK Çocuk Koruma Sistemini Değerlendirilme Raporu (2005) Türkiye’de 7-12 yaş çocuk yuvasında kalan çocukların ancak %48,5’i, 13-18 yaş yetiştirme yurtlarında kalan çocukların ise %23,9’u buldukları yuvalarda çalışan görevlilerin kendilerine her zaman bire bir ilgi gösterdiklerini düşündüklerini göstermektedir. Tizard ve Tizard (1971’den aktaran MacLean, 2003) yaptığı bir çalışmada kurumda yaşayan 2 yaşındaki çocukların hayatlarındaki en favori kişilerin aileleri gibi aslında oldukça seyrek gördükleri kişiler olduğunu göstermiştir. Bu favori kişilerin çok sık olmasa da çocuklara birebir ilgi gösteren kişilerden oluşması bu tür yakın ve sıcak sosyal ilişkilerin çocuklar için önemini ortaya koymaktadır. Oysa kurumlardaki mevcut yapı ve sistem içerisinde yetişkinlerden sürekli ve istikrarlı şekilde birebir duygusal bakım alan, ilgi gören çocuk sayısı ne yazık ki çok fazla olamamaktadır. Dolayısıyla, gelişimsel süreçte önemli bir yeri olduğu bilinen bu birebir ilişkileri, kurumlarda kalan korunmaya muhtaç çocuklara sağlayabilmek için alternatif çözümler bulmak çok önemlidir. Bu bağlamda, çocukların hayatlarında değişmez figürler olarak bulunabilecek, korunmaya muhtaç çocukların gelişimlerine katkıda bulunmayı amaç edinmiş, belirli kriterler dâhilinde seçilmiş ve gerekli eğitimlerden geçmiş gönüllüleri kullanmak çok önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle Bahçeşehir Üniversitesi Rektörlüğü ve Öğrenci Dekanlığı mevcut literatür ışığında, gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen ve yuvalarda kalan korunmaya muhtaç çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve toplumsal gelişimlerini desteklemeyi amaçlayan bir proje yapılandırmıştır. Bu bildiriye, 2006-2007 Akademik Yılında Bahçeşehir Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı tarafından yürütülen “Toplumsal Duyarlılık” projesi kapsamında sürdürülen 1 yıllık bir programın ilk 6 aylık ayağından söz edilmektedir. Proje, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve Bahçeşehir Üniversitesi Rektörlüğü arasında Kasım 2006 tarihinde imzalanan protokolle uygulamaya konmuştur. Bu çalışmada, Bahçeşehir Üniversitesi Rektörlüğü ve Öğrenci Dekanlığı’nın desteklediği, Bahçeşehir Üniversitesi Toplum Gönüllüleri Kulübü tarafından SHÇEK Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası’nda yürütülen program “Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Projesi” modeli olarak sunulacaktır.

2.2 Amaçlar

Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Projesi’nde Semiha Şakir Çocuk Yuvası’nda kalan korunmaya muhtaç çocukların duygusal, sosyal, bilişsel, dil ve psikomotor gelişimlerini olumlu yönde desteklemek amaçlanmıştır. Kurum çocuklarının ihtiyaç duydukları ilgi ve

sevgiyi, sabit ve sürekli ilişkiler yoluyla onlara sağlamak çocukların duygusal ve sosyal alanlardaki gelişimlerini desteklemek adına planlanan temel hedeflerden biri olarak düşünülebilir. Bu şekilde çocukların kendilerine ve başkalarına olan güvenlerinin pekişeceği ve bu sayede çevre ile daha olumlu ilişkiler kuracakları varsayılmıştır. Ayrıca çevresel uyaranları, çocukların öğrenmelerini, bilişsel, dil ve motor gelişimlerini destekleyecek şekilde zenginleştirmek, gelişim süreçlerine yardımcı olacak oyunlar, aktiviteler, etkinlikler düzenlemek de proje amaçları içinde yer almıştır.

Projenin daha dolaylı olan başka amaçları da bulunmaktadır. Bunların başında kurumsal bir çatı altında, iyi yapılandırılmış, organize şekilde ilerleyen gönüllülük esaslı projelerinin SHÇEK tarafından önemli birer kaynak olarak algılanmasını sağlamak gelmektedir. Bilinmektedir ki kurumlardaki iş yükü ve yetersiz personel sayısı beraberinde tükenmişlik duygusunu, yanısıra da bir çok olumsuzluğu getirmektedir. Dolayısıyla projede, sosyal sorumluluk projeleri bazlı oluşturulacak bu tür işbirliklerinin kurumlardaki olumsuzlukları asgari düzeye indirebilmek ve bakım verme kalitesini arttırılabilmek adına SHÇEK için önemli kaynak teşkil edebileceğinin vurgulanması amaçlanmaktadır.

Bunun dışında proje, gönüllülerin kişisel gelişimlerini desteklemeyi de hedeflemektedir. Projenin buradaki rolü gönüllülerin toplumsal olaylara duyarlılık geliştirmelerine ve sosyal sorumluluk bilincini içselleştirmelerine aracı olmaktadır.

3. Proje Modelinin Yapılandırılması

3.1 Proje Sahasının Tanıtımı: SHÇEK Semiha Şakir Çocuk Yuvası Hakkında Genel Bilgiler

Projenin uygulamaya konduğu Semiha Şakir Çocuk Yuvası, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olarak 3-6 yaş çocuklarına hizmet veren bir kurumdur. Yuvada Mayıs 2006 tarihi itibarıyla 38’i erkek, 40’ı kız çocuğu olmak üzere toplam 78 çocuğa fiilen bakım verilmektedir. Çocukların yaş ve cinsiyet dağılımları Tablo 2’de verilmiştir. Kurumdaki çocukların yaş ortalaması 5.29 olarak hesaplanmıştır. Çocukların 64’ünün anne ve babası hayattadır.

Tablo 2. SHÇEK Semiha Şakir Çocuk Yuvası’nda Kalan 78 Çocuğun Yaş ve Cinsiyet Dağılımları

	3 yaş	4 yaş	5 yaş	6 yaş	Toplam
Kız	3	3	12	22	40
Erkek	2	4	14	18	38
Toplam	5	7	26	40	78

Kurumda bakım, yakın yaş çocuklarının bir arada bulunduğu 6 grup içinde verilmektedir. Gruplar 12-14 kişiden oluşmaktadır. Kurum içinde her grubun kendine ayrılmış bir yaşam alanı mevcuttur. Bu yaşam alanlarında açık mutfak, tuvalet, 2 yatak odası, 1 bakıcı anne odası, oyun alanı, yemek/aktivite masa ve sandalyeleri, televizyon, dolaplarda tutulan ve aktivite zamanı ortaya çıkarılan oyuncaklar yer almaktadır. Bunun haricinde kurum içinde 2 oyun odası, bir spor odası, bir mesleki çalışma odası, bir terapi odası, revir, yemekhane ve her katta mutfak bulunmaktadır. Dışarıda ise bakımlı olmasına karşılık yeterince geniş olmayan bahçesi ve bu bahçede oyun parkı ile kum havuzu bulunmaktadır.

Kurumda 24 bakıcı anne çalışmaktadır. Bakıcı anneler çocukların özbakım ihtiyaçlarını karşılamaktadır ve bu görevliler çocuklarla hafta içi 8:30-17:00 saatleri arasında sürekli birlikte olmaktadır. Yuvada ayrıca 2 üniversite mezunu öğretmen, 8 meslek lisesi mezunu eğitimci, 2 sosyal hizmet uzmanı ve 1 çocuk gelişimi uzmanı görev yapmaktadır. Öğretmen, çocuk eğitimci, çocuk gelişim uzmanı ve sosyal hizmet uzmanları çocukların eğitim programları ve faaliyetlerinin hazırlanması ve uygulanmasından sorumludurlar. Çocuk gelişim uzmanları ve sosyal hizmet uzmanları gün içinde belirli saatler dahilinde çocuklarla birebir iletişim içinde bulunurken öğretmenler ve çocuk eğitimcileri sürekli çocuklarla birlikte dirler.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası'nın yapısal özelliklerinin benzeri çoğu kuruma oranla daha iyi olduğu söylenebilir.

3.2 Proje Aşamaları:

3.2.1 Gönüllülerin Seçimi ve Görev Dağılımının Belirlenmesi

Bahçeşehir Üniversitesi "Parlayan Çiçekler" projesinde görev almak isteyen gönüllü öğrenciler arasında görev dağılımı yapılırken, öğrencilerin kişilik özelliklerini, ilgilerini, değerlerini ve yeteneklerini gözönünde bulundurma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda, Prof. Dr. Yıldız Kuzgun'un geliştirmiş olduğu Kendini Değerlendirme Envanteri (KDE) kullanılmıştır. KDE uygulamasından elde edilen veriler sonucu, Göztepe Semiha Şakir Çocuk Esirgeme Kurumu'nda, Parlayan Çiçekler Projesi kapsamında gönüllü olarak çalışmak isteyenlerin arasında bir görev dağılımı yapılmıştır. Böylece kimlerin kurumdaki çocuklarla birebir ilgilenecek aktif görev alacakları, kimlerin grup lideri olacağı, kimlerin daha pasif görevler olan; web sitesi ve rapor oluşturma konularında çalışacağı belirlenmiştir. Belirlenen gönüllüler ile projedeki sorumluluklarını, sağlık uyarılarını ve uygun davranış biçimlerini kapsayan bir kontrat imzalanmıştır.

Projeye ilk aşamada katılmak istediklerini bildiren kişi sayısı 235 iken, verilen eğitim ve bilgilendirme çalışmaları sonrasında bu sayı 39 olarak belirlenmiştir. Bu belirlemede SHÇEK'in koyduğu gönüllü sayısı sınırı da etkili olmuştur. Ağırlıklı olarak Hukuk, İletişim ve İşletme Fakülteleri ile Meslek Yüksekokulu'ndan gelen gönüllülerin 7'si rapor, yazım yayın komisyonu ve web sitesi yapımı üyelerinden oluşmaktadır. Kalan 32 gönüllü; proje süresince aktif olarak çocuklarla ilgilenmişlerdir. Bu grubu 8 erkek 24 kız gönüllü oluşturmaktadır. Yuvada görevlendirilen çoğu personelin kadın olduğu düşünüldüğünde proje kapsamında yer alan 8 erkek gönüllü, çocuklar için erkek modeli olarak bu süreçte yer almıştır.

3.2.2 Kurumdaki Çocuklara Denver II Gelişim Tarama Testinin Uygulanması

0-6 yaş arası çocukların kişisel-sosyal, dil, ince ve kalın motor gelişimini değerlendirmede kullanılan Denver II Gelişim Tarama Testi kısa sürede öğrenilebilmesi, uygulamanın her çocuk için 10-15 dakikada tamamlanabilmesi ve ülkemizde geçerliliğinin yapılmış olması nedeniyle yaygın olarak kullanılan bir tarama yöntemidir. Bu test, çocuğun yaşına uygun birtakım becerilerini değerlendirir. Asemptomatik çocukları gelişimsel problemler

açısından taramada, kuşku durumlari objektif bir ölçütle doğrulamada kullanilir. Denver II bir zeka testi değildir, gelecekteki zihinsel ve uyumsal yeteneği tespit etmek için kullanılmaz. Proje kapsamında kişisel-sosyal, dil, ince ve kalın motor alanlarında gelişimlerini değerlendirmek amacıyla kurumda koruma altında bulunan 69 çocuğa Ocak 2007 döneminde Denver II Gelişim Testi Öntarama uygulaması yapılmıştır. Projenin ilk ayağının sonlandığı Haziran 2007 döneminde de yuvada halen koruma altında bulunan 51 çocuğa Sontest uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmada kurum çocuklarına uygulanan Denver II Gelişim Testi sonuçları hem gönüllülerin almış oldukları eğitim programının hem de kurumda çocuklarla yapılan uygulamaların etkinliğinin ölçülmesi amacıyla kullanılmıştır.

3.2.3 Proje Kapsamında Gönüllülere Verilen Eğitimler

a) “Gönüllülük” Konulu Bilinçlendirme Toplantısı

Gönüllülerle, gönüllü olma nedenleri ve gönüllülüğün kazandırdıkları üzerine yapılan sohbet toplantısında gönüllülerin interaktif katılımı ile gönüllülük tanımlanmış; bilgi, beceri, yetenek, deneyim ve zamanlarını bir karşılık beklemeden sunabilen kişilerin yani gönüllülerin, gönüllü olma sebepleri tartışılmıştır. Sonuçta; topluma katkıda bulunmak, kendisine ihtiyaç duyulduğunu hissetmek, kendini ifade edebilmek, kendini gerçekleştirebilmek, sahip olduklarını paylaşmak, grupla birlikte olmak, enerjiyi paylaşmak, kendini geliştirmek gibi konu başlıkları ortaya çıkmıştır. Bahçeşehir Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi’nde görev yapan ayrıca proje koordinatör yardımcılığını üstlenen bir psikolog tarafından yürütülen bilinçlendirme toplantısında gönüllülerle, gönüllülüğün kazandırdığı beceriler üzerine de konuşulmuş ve gönüllülerin iletişim, kendini tanıma, bilgi alışverişi, organize olma, grup çalışması becerileri konularında kazanım sağlamayı umdukları belirlenmiştir.

b) Çocuk Gelişimi Üzerine Bilgilendirme ve Bahçeşehir Koleji Anaokulu Uygulaması

Gönüllüler bu eğitim modülünde Bahçeşehir Koleji Anaokulu öğretmenleri tarafından 3 -6 yaş grubu çocukların kişisel, sosyal, duygusal, fiziksel, bilişsel gelişim süreçleri ve sürecin getirdiği ihtiyaçlar konusunda bilgilendirilmiş, her yaşın gelişim görevleri hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Bu eğitimi takiben gönüllüler Bahçeşehir Koleji Anaokulunda eğitimler gözetiminde bir tam gün çocuklarla uygulama yapmışlardır.

c) Etkili İletişim Becerileri Eğitimi

Kişilerarası ilişkilerde önemli bir yeri olan iletişim becerileri, proje gönüllülerinin uygulama öncesi aldıkları eğitimlerin bir ayağını oluşturmuştur. Bahçeşehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi akademik kadrosuna dahil iletişim uzmanı bir öğretim görevlisi tarafından verilen “Etkili İletişim Becerileri” eğitiminde gönüllüler öncelikle etkili iletişim, etkili iletişimin ilkeleri ve önemi üzerinde bilgilendirilmişlerdir. Eğitimin ikinci oturumunda beden dili üzerine yoğunlaşmış, sözel olmayan iletişimin öğeleri çalışılmıştır. Eğitimin diğer oturumlarında değerler, tutumlar, ihtiyaçlar, kendini ifade etme biçimleri, duyguları ifade etmenin yolları, etkili dinleme, empati, empatinin kişilerarası ilişkilerdeki yeri ve yardım etme davranışı çalışılmıştır. Konu başlıkları uygulama ve alıştırmalarla pekiştirilmiştir.

d) SHÇEK’deki İşleyiş Ve Sistem Hakkında Bilgilendirme

Gönüllüler Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası Müdür Yardımcısı tarafından kurumun işleyişi hakkında bilgilendirilmiştir. Ayrıca gönüllülere kurum personeli ve görev tanımları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Gönüllülere; yuvada kalan çocukların genel olarak koruma altına alınma sebepleri, kurumun çocuklara sağladığı kişisel bakım, sosyo-kültürel ve psikolojik gelişimlerine verilen destek hizmetleri anlatılmıştır.

Bu modülde kurumla yapılan işbirliği çerçevesinde gönüllülerin verecekleri desteğin detayları hakkında yapılan bilgilendirmenin ardından denetleme çalışmaları tanıtılmıştır.

e) Haftalık Süpervizyon Toplantıları

Gönüllülük sürecinde ortaya çıkabilecek duygusal zorluklar karşısında destek olmak amacıyla gönüllülerle 15 günde bir 2 saat olmak üzere grup halinde süpervizyon toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda gönüllülerin olumlu-olumsuz, zorlayıcı-rahatlatıcı tüm duygularını paylaşma platformu oluşturulmuştur. Grubun toplantılardaki süpervizörlüğünü Bahçeşehir Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi’nde görev yapan bir uzman klinik psikolog üstlenmiştir. Toplantılarda genel olarak kurumda yaşanan sorun ve ihtiyaçlar paylaşılmış, fikirler tartışılmış, çözüm yolları aranmış ve bunları çevreleyen duygular da uygulamalı çalışmalar yardımıyla irdelenmiştir. Bu sayede projenin ilerleyen dönemlerinde geliştirilmesi, revize edilmesi gereken yerler netleştirilirken gönüllülerin duygusal yüklerini onlara destek olarak hafifletmek amaçlanmıştır.

3.2.4 Kurumdaki Uygulamalar

3.2.4.1 Günlük İşleyiş

Bahçeşehir Üniversitesi Parlayan Çiçekler Projesi gönüllüleri, 12 hafta süresince haftada bir gün, her Cumartesi, 9:00-12:00 saatleri arasında kurum ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdir. Ziyaretlerde 32 aktif gönüllü önceden hazırlanan eğitim programı çerçevesinde yürüttükleri etkinliklerini kurum içindeki 6 farklı çocuk grubunda uygulamışlardır. Bu yapılandırma her grupta değişmeyen 4-5 gönüllü görev almıştır. Yapılan çalışmalar her grubun yaşam alanı dâhilinde yürütülmüştür. Ziyaretlerde her hafta kurulan sabit ve sürekli ilişkiler üzerinden çocukların duygusal, sosyal, bilişsel, dil ve motor gelişimlerini destekleyecek oyunlar ve aktiviteler yapılmıştır. Bu etkinlikler oluşturulurken Bahçeşehir Koleji Anaokulu eğitimcilerinden destek alınmış, aktivitelerin Milli Eğitim Bakanlığı’na da belirtildiği şekilde 3-6 yaş çocuklarının eğitimleri için belirlenen amaçlar doğrultusunda yapılmasına özen gösterilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Genel Müdürlüğü, 2006). Her hafta uygulanmak üzere hazırlanan aktivite programları gönüllüler için hazırlanan “Uygulama Kitapçıkları”nda yer almıştır. Kitapçıklarda psikomotor alana yönelik olarak el-göz koordinasyonu üzerine kurulu el becerilerini geliştirme faaliyetleri ile görsel sanat ürünleri oluşturma oyunları, küçük kasların kullanılacağı oyun hamuru ve parmak oyunları, bedensel koordinasyon ve denge gerektiren müzikli oyunlar detaylarıyla belirtilmiştir. Ayrıca sosyal-duygusal alana yönelik olarak da sorumluluk almak ve yerine getirmek, yönergeleri takip etmek ve kurallara uymak, başkalarıyla ilişkilerini yönetebilmek gibi amaçları olan grup etkinlikleri de kitapçıklarda tanıtılmıştır. Gönüllüler haftalık

ziyaretlerinde kendi geliştirdikleri etkinliklerin yanısıra Uygulama Kitapçıkları’ndaki programdan yararlanarak aktivitelerini gerçekleştirmişlerdir. Tüm ziyaretlerde ayrılma zamanları üzerinde hassasiyetle durulmuş, gerçeği yansıtır biçimde bir hafta sonra tekrar ziyarete gelecekleri gönüllüler tarafından çocuklara hatırlatılarak görüşmeler bitirilmiştir. Her hafta gerçekleştirdikleri ziyaretlerinin ardından süreci takip amaçlı hazırlanan “Gönüllü Gözlem Formu”nu dolduran gönüllüler bu formları süpervizörlerine teslim etmişlerdir.

3.2.4.2 Çocuk Yuvasına Sağlanan Oyuncaklar

Uygulama öncesinde, proje kapsamında, kuruma çeşitli oyuncaklar ve aktivite malzemeleri sağlanmıştır. Bunların arasında psikomotor alanla alakalı olarak el-göz koordinasyonu kuvvetlendirecek resim, boyama, kesme, yapıştırma ve baskı malzemeleri, küçük kasların gelişimini destekleyecek oyun hamuru, legolar, küpler, bloklar, parça- bütün ilişkisini kavramak için kullanılacak yapbozlar bulunmaktadır. Ayrıca kuruma çocukların bilgi düzeyini, bilime ilgilerini ve araştırma yapma yönelimlerini destekleyici nitelikte büyüteç, teleskop, dünya maketi ve mikroskop gibi aletler de sağlanmıştır. Oyuncakların ve aletlerin sağlanmasında bilişsel gelişim için uyarıların zenginleştirilmesi ihtiyacı göz önünde bulundurulmuştur.

3.2.4.3 Kidssport Sportif Beceri ve Koordinasyon Eğitim Merkezi’nce Yürütülen Kas-Motor Gelişimi Çalışmaları

Kurumda koruma altında bulunan çocuklar proje kapsamında haftada 1,5 saat Kids - Sport Sportif Beceri ve Koordinasyon Eğitim Merkezi’nde konunun uzmanları tarafından uygulanan psikomotor gelişime destek sağlayacak, sürat, kuvvet, denge, esneklik koordinasyon artırıcı çalışmalara dâhil olmuşlardır. Merkezin pediatrik nörolog ve spor danışmanları çocukları gözlemleyerek, kurumdaki çocuklara ihtiyaç duyulan alanlarda destek sağlamışlardır.

3.2.4.4 Proje Kapsamında Kurum Çalışanlarına Verilen Seminerler

Projede kurum içi hizmet kalitesini arttırmak amaçlı Çocuk Yuvası çalışanları ve idarecileri için de bazı seminerler düzenlenmiştir. Bu seminerler Bahçeşehir Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi’nde görev yapan bir psikolojik danışman tarafından verilmiştir.

İletişim

SHÇEK Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası çalışanlarının iletişim becerilerini tanımaları, iletişim becerilerinin en önemli bileşenlerinden olan etkin dinleme ve etkili sözel tepki verme becerilerini kullanabilmelerini sağlamak amacıyla düzenlenen seminerde kişiler arası ilişkide ilişki aralığı, interaksyon ve ilişki şekilleri, ilişkinin bileşenleri ve kişiler arası ilişkide güç-kontrol temaları üzerinde durulmuştur.

Stres Yönetimi

SHÇEK Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası çalışanlarının stres kaynaklarını tanımlarını ve stresle baş etme becerilerini harekete geçirmelerini sağlamanın amaçlandığı çalışmada stres, stresin organizmadaki etkisi, stresle baş etme becerileri, destek kaynakları, katılımcıların hayattaki rolleri, hayattaki rollerini nasıl dengeledikleri, neleri değiştirebilecekleri ve kişisel değişikliklerin önündeki engeller öne çıkan temalar olmuştur.

3.3 Projenin Devam Eden Seyri:

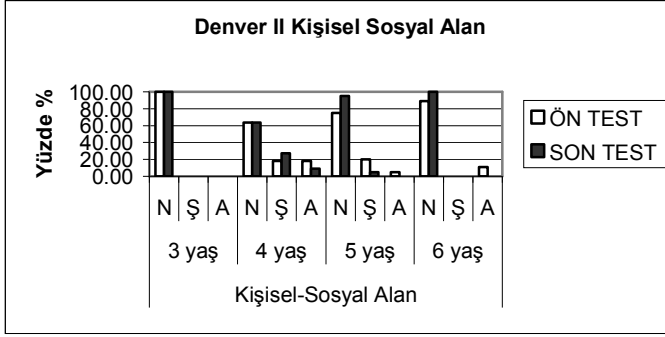
Bahçeşehir Üniversitesi ve SHÇEK'e bağlı olarak çalışan Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası arasında 2006- 2007 dönemini kapsayan bir yıllık bir sözleşme yapılmıştır. Proje üç aylık dönemler şeklinde planlanmıştır. Birinci etap Mart'ta başlayıp Haziran'da sona ermiştir. Projeye devam eden 32 gönüllünün 30'u projeye bir sonraki etapta da devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. İkinci Etap Ekim 2007'de başlayıp Ocak 2008'de sona ermiştir.

Projenin akademik alandaki yansıması olarak 2007-2008 akademik yılında lisans düzeyinde “Sosyal Sorumluluk” dersi açılmıştır ve projenin ikinci etabı bu ders kapsamında yürütülmüştür.

4. Proje Etkinliği: Bulgular

Kurumda kalan ve yaşları 3 ile 6 arasında değişen 69 çocuğa Ocak döneminde Denver II Gelişim Tarama Öntesti uygulanmıştır. Beş ay sonunda, projenin ilk ayağının sonlandığı Haziran döneminde, kurumda hala koruma altında olan ve Öntest uygulaması yapılmış 26'sı erkek 25'i kız 51 çocuk olduğu belirlenmiş ve bu çocuklara Denver II Gelişim Tarama Sontesti uygulanmıştır. Çocuklar her alt testte elde edilen sonuçlarına göre gelişimleri açısından Normal (N), Şüpheli (Ş) ve Anormal (A) gruplarına ayrılmışlardır. Bu gruplamalar yapılırken çocuğun performansındaki “uyarı” ve “gecikme” sayıları gözönünde bulundurulmuştur. Denver II Gelişim Tarama Testi puanlamasında “uyarı” kavramı şöyle açıklanabilir; yaş çizgisine göre %75 ve %90 arasında kalan veya bunların üzerine düşen maddelerden kalan veya bu maddeleri yapmayı reddeden çocuğa uyarı puanı verilir. Bunun nedeni ise standardizasyon örneğindeki çocukların %75'inden fazlasının bu maddeyi test edilen çocuktan daha erken yaşta yapabildiği olmasıdır. “Gecikme” puanı ise çocuk yaş çizgisinin tümüyle altında kalan bir maddeden kaldığında ya da bu maddeyi yapmayı reddettiğinde verilir. Bunun nedeni de çocuğun standarsizasyon örneğindeki çocukların %90'ının daha erken yaşta yapabildiği bir maddeden kalmış olmasıdır. Bu bilgiler ışığında mevcut projede gelişimi açısından Normal (N) grubuna dahil edilen kurum çocukları gecikme puanı olmayan, en fazla bir uyarı puanı olan çocuklar olmuştur. Şüpheli (Ş) grubuna ise bir gecikme ve/veya iki veya daha fazla uyarı puanı alan çocuklar dahil olmuşlardır. Anormal (A) gelişim grubuna dahil edilen çocuklar ise iki veya daha fazla gecikme puanı olan çocuklardır. Uygulamalar sonucunda elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir. Bulgular istatistiksel analize sokulmadan, yüzde değişim grafikleriyle sunulmuştur. Grafikler incelenirken 3 yaş grubunda sadece 2 çocuğun bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

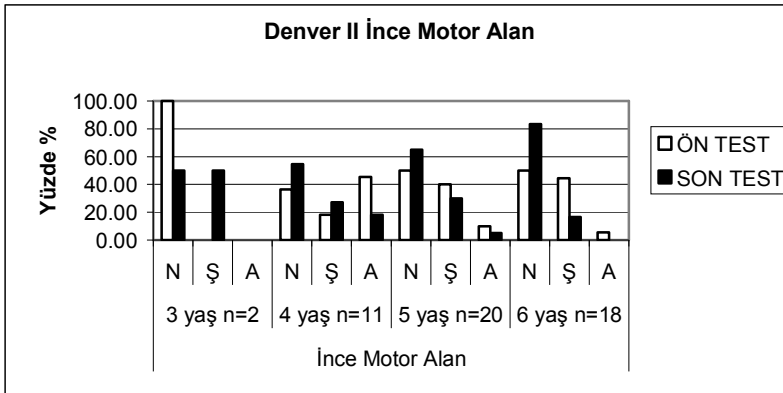
Grafik 1'de Denver II Gelişim Tarama Testi'nde Kişisel-Sosyal Alandaki sonuçlarına göre Normal (N), Şüpheli (Ş) ve Anormal (A) gelişim gruplarına ayrılan çocukların Öntest ve Sontest sonuçları yer almaktadır.

Grafik 1. Denver II Gelişim Tarama Testi Kişisel-Sosyal Alt Alanında Kurum Çocuklarının Öntest ve Sontest Sonuçları (Yüzdeler her yaş grubu içinde hesaplanmıştır)

Grafik 1’de görüldüğü gibi Denver II Gelişim Tarama Testi’nin Kişisel Sosyal Alan bölümünde 3 ve 4 yaş grubunda Öntest’te ve Sontest’te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış gözlenmezken 5 ve 6 yaş grubunda Kişisel Sosyal alanda normal gelişim sergileyen çocukların sayısında Öntest’e göre sırasıyla %20’lik ve %11.1’lik bir artış gözlenmiştir. Sontest’te sergiledikleri performanslara göre 4 yaş grubunda anormal (%9.1’lik azalma) ve 5 yaş grubunda şüpheli (%5’lik bir azalma) gelişim gruplarına düşen çocuk sayısında da azalma olmuştur. 4 yaş grubunda Sontest’teki performanslarına göre şüpheli gelişim grubuna dahil edilen çocuk sayısında gözlenen artış da (%9.1) yaşına uygun gelişmeye daha çok yaklaşarak anormal gruptan şüpheli gruba geçen çocukların sayısındaki artışta açıklanmıştır.

Grafik 2’de Denver II Gelişim Tarama Testi’nde İnce Motor Alanındaki sonuçlarına göre Normal (N), Şüpheli (Ş) ve Anormal (A) gelişim gruplarına ayrılan çocukların Öntest ve Sontest sonuçları verilmiştir.

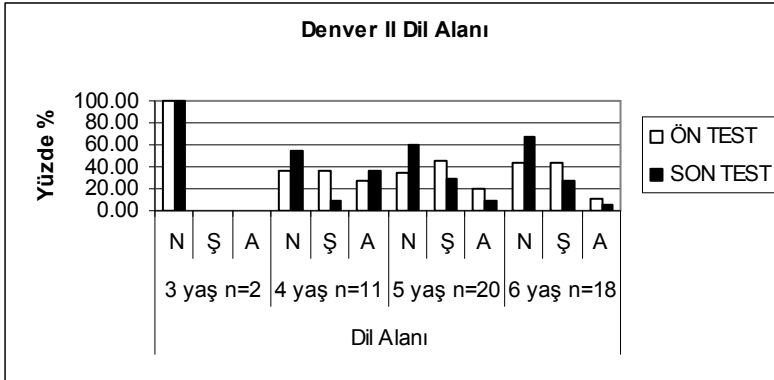

Grafik 2. Denver II Gelişim Tarama Testi İnce Motor Alt Alanında Kurum Çocuklarının Öntest ve Sontest Sonuçları (Yüzdeler her yaş grubu içinde hesaplanmıştır)

Grafik 2 göstermektedir ki Denver II Gelişim Tarama Testi İnce Motor alt bölümünde 3 yaş hariç diğer tüm yaş gruplarında Öntest'e göre Sontest'te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış ve anormal gelişim gösteren çocukların sayısında da bir azalma gözlenmiştir. Normal gelişim gösteren çocukların sayısında elde edilen artış 4 yaş için %18.1, 5 yaş için %15, 6 yaş için %33.3 olarak hesaplanmıştır. Anormal gelişim grubuna giren çocukların sayısındaki azalma ise 4 yaş için %27.3, 5 yaş için %5, 6 yaş için %5.6 olarak hesaplanmıştır. 4 yaş grubunda Sontest'teki performanslarına göre şüpheli gelişim grubuna dahil edilen çocuk sayısında gözlenen artış da (%9.1) yaşına uygun gelişmeye daha çok yaklaşarak anormal gruptan şüpheli gruba geçen çocukların sayısındaki artışla açıklanmıştır.

İnce Motor alt bölümünde tüm yaş grupları içinde 5 yaşında bir çocuk ve 3 yaşında bir çocuk olmak üzere toplam iki çocukta Sontest'te normal gelişim düzeyinden şüpheli gelişim düzeyine bir gerileme olduğu fark edilmiştir. Bu durum test koşullarından kaynaklanabileceği gibi çocukların yakın takip gerektiren özel durumlarının varlığına da işaret edebilir. Dolayısıyla, bu çocuklar ince motor gelişimleri açısından özel takip altına alınmışlardır.

Grafik 3'te Denver II Gelişim Tarama Testi'nde Dil Alanındaki performanslarına göre Normal (N), Şüpheli (Ş) ve Anormal (A) gelişim gruplarına ayrılan çocukların Öntest ve Sontest sonuçları verilmiştir.

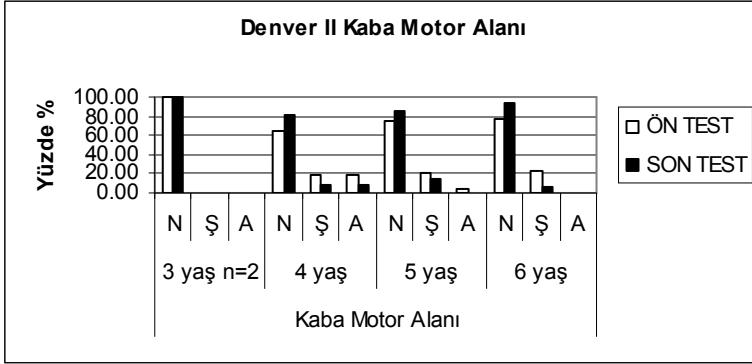

Grafik 3. Denver II Gelişim Tarama Testi Dil Alt Alanında Kurum Çocuklarının Öntest ve Sontest Sonuçları (Yüzdeler her yaş grubu içinde hesaplanmıştır)

Grafik 3'te görüldüğü gibi Denver II Gelişim Tarama Testi Dil Alanı'nda 3 yaş hariç diğer tüm yaş gruplarında Öntest'e göre Sontest'te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış ve şüpheli gelişim gösteren çocukların sayısında da bir azalma gözlenmiştir. Normal gelişim gösteren çocukların sayısında elde edilen artış 4 yaş için %18.1, 5 yaş için %25, 6 yaş için %22.3 olarak hesaplanmıştır. Şüpheli gelişim grubuna giren çocukların sayısındaki azalma ise 4 yaş için %27.3, 5 yaş için %15, 6 yaş için %16.6 olarak hesaplanmıştır. 4 yaş içinde şüpheli gelişim grubundaki çocuk sayısının azalması bu yaş grubu çocuklarının Sontest'teki performanslarında yaşlarına uygun

gelişme göstererek normal gelişim grubuna dâhil olmalarından kaynaklanmıştır. Ancak aynı 4 yaş grubunda Sontest'teki performanslarına göre anormal gelişim grubuna dahil edilen çocuk sayısında gözlenen artış ilginçtir. Öntest ve Sontest performanslarının yakından incelenmesinin ardından 4 yaşındaki bir çocukta Dil Alanı Sontesti'nde normal gelişim düzeyinden şüpheli gelişim düzeyine bir gerileme olduğu görülmüştür. Bu durum test koşullarından kaynaklanabileceği gibi bahsi geçen çocuğun dil alanında yakın takip gerektiren özel bir durumunun varolduğuna da işaret edebilir. Dolayısıyla, bu çocuk dil gelişimi açısından özel takip altına alınmıştır.

Grafik 4'te Denver II Gelişim Tarama Testi'nde Kaba Motor Alanındaki performanslarına göre Normal (N), Şüpheli (Ş) ve Anormal (A) gelişim gruplarına ayrılan çocukların Öntest ve Sontest sonuçları verilmiştir.

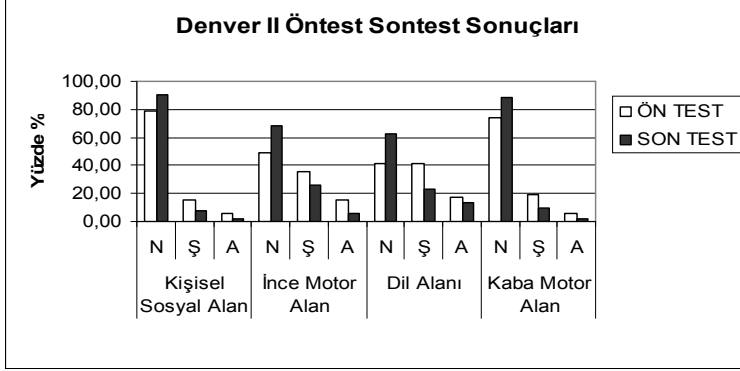

Grafik 4. Denver II Gelişim Tarama Testi Kaba Motor Alt Alanında Kurum Çocuklarının Öntest ve Sontest Sonuçları (Yüzdeler her yaş grubu içinde hesaplanmıştır)

Grafik 4, Denver II Gelişim Tarama Testi Kaba Motor alt bölümünde 3 yaş hariç diğer tüm yaş gruplarında Öntest'e göre Sontest'te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında 4 yaş için %18.2'lik, 5 yaş için %10'luk, 6 yaş için %16.6'lık bir artış, anormal gelişim gösteren çocukların sayısında 4 yaş için %9.1'lik, 5 yaş için %5'lik bir azalma gözlenirken ve şüpheli gelişim gösteren çocukların sayısında da 4 yaş için %9.1'lik, 5 yaş için %5'lik ve altı yaş için %16.6'lık bir azalma gözlenmiştir.

Son olarak Grafik 5'te Denver II Gelişim Tarama Testi'nde tüm alt alanlardaki performanslarına göre Normal (N), Şüpheli (Ş) ve Anormal (A) gelişim gruplarına ayrılan çocukların Öntest ve Sontest sonuçları yaş gruplarına ayırmaksızın verilmiştir. Grafik genel olarak hedeflenen her alanda, Öntest'e göre Sontest'te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış, anormal ve şüpheli gelişim gösteren çocukların sayısında da bir azalma olduğunu göstermektedir. Grafikte görüldüğü gibi Kişisel Sosyal alanda yapılan Öntest'te çocukların % 78.4'ü yaşına uygun gelişme gösterirken Sontest'te bu oran %90.2 olarak saptanmıştır. İnce Motor alanda yapılan Öntest'te ise çocukların %49'unun yaşına uygun gelişme gösterdiği bulunurken Sontest'te bu oran %68.6 olarak saptanmıştır. Dil alanında ise çocukların %41.2'si yaşına uygun gelişme gösterirken Sontest'te bu oran %62.7'ye yükselmiştir. Son olarak

Kaba Motor alanında yapılan Öntest'te çocukların %74.5'i yaşına uygun normal gelişme gösterirken Sontest'te bu oran %88.2 olarak saptanmıştır.

Grafik 5. Denver II Gelişim Tarama Testi Öntest ve Sontest Sonuçları (Yüzdeler her yaş grubu içinde hesaplanmıştır)

Sonuç

Çalışmalar göstermektedir ki kurumların kalitesini iyileştirmeye yönelik müdahaleler kurumların çocuklar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri gözle görülür bir şekilde düşürmekte ve hatta ortadan kaldırmaktadır (Vorra vd., 1998; O'Connor, 2003). Araştırmacılar hazırlanan erken müdahale programlarında çocukların niteliklerine ve gelişim süreçlerine uygun, ihtiyaçlarına cevap verebilen modeller üzerinde durulması gerektiğini söylemişlerdir (Ramey ve Ramey, 1998). Çocuklara uygun uyaranların verilmesi onların zekasını, öğrenme kapasitesini ve sosyal ilişki becerilerini artırır. Eğer uygun koşullar oluşturulamazsa çocuk zihinsel, sosyal ve duygusal yönden tam kapasitesine ulaşamaz. Dolayısıyla çocuklar için hem ilişkilerin esas olduğu sosyal ortamlar oluşturmak, bu yolla onların duygusal gelişimlerini desteklemek hem de onlar için bilişsel uyaranlarla zenginleştirilen ortamlar yaratmak çok önemli bir yerde durur. Bu çalışmada sunulan proje modeli de bu anlamda korunmaya muhtaç çocukların yaşam kalitelerini ve buna bağlı gelişimlerini iyileştirmeyi amaçlayan bir müdahale programıdır. Bahçeşehir Üniversitesi bünyesinde yapılandırılan bu sosyal sorumluluk projesinde, gerekli eğitim modüllerini tamamlamış gönüllü üniversite öğrencilerinin, SHÇEK Semiha Şakir Çocuk Yuvası'nda kalan 3-6 yaş grubu çocukları ile geçirdikleri 12 haftalık süreçte çocukların duygusal, bilişsel, fiziksel, ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunmaları hedeflenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişime verilen desteğin her müdahale noktasında iç içe geçmiş bir şekilde var olduğu söylenebilir. Gönüllüler müdahalenin bir ayağında görüşmeler esnasında yürütülen oyunlar, etkinlikler ve kuruma sağlanan oyuncaklar yardımıyla çocukların bilişsel, sosyal, dil ve motor alanlardaki gelişimlerini desteklerken diğer taraftan çocuklarla kurdukları yakın ve sıcak ilişkilerle onların hem duygusal hem de sosyal olarak gelişmelerine yardımcı olmuşlardır. Öte yandan, verilen sportif beceriler eğitimi ile de fiziksel ve sosyal becerilerin gelişimi hedef alınmıştır.

Çocuklara uygulanan Denver II Gelişim Tarama Ön ve Son testleri karşılaştırıldığında elde edilen olumlu bulgular gönüllülerin geçtiği eğitim programlarının ve yuvada uygulamaya konulan aktivitelerin etkinliğini göstermektedir. Uygulamalar çocukların sözü edilen alanlardaki gelişimlerine olumlu yönde katkıda bulunmuştur. Elde edilen Sontest sonuçlarına göre uygulanan eğitim programı sonrasında kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alanlarında yaşına uygun gelişme gösteren kurum çocuklarının sayısında bir artış, yaşına göre gecikmeli şekilde şüpheli ve anormal gelişme gösteren çocukların sayısında da bir düşüş elde edilmiştir. Bu da korunmaya muhtaç çocukların gelişimlerini desteklemek adına yapılandırılan mevcut projedeki hedeflere ulaşıldığı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle Bahçeşehir Üniversitesi Rektörlüğü ve Öğrenci Dekanlığı'nın desteklediği, gönüllü öğrenciler tarafından SHÇEK Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası'nda yürütülen “Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Projesi”nin etkinliği elde edilen bu sonuçlarla ortaya konmuştur. Ayrıca Denver II Gelişim Tarama Ön ve Son testlerinden elde edilen bu sonuçlar kurumda yaşına göre anormal veya gecikmeli gelişim gösteren çocukların belirlenmesini de sağlamıştır. Elde edilen bu bulgular ışığında, sözü edilen çocukların gelişimlerinin daha yakından izlenmesi ve her biri için kişiye özel gelişim programlarının oluşturulması planlanmıştır.

Yapılan çalışmalar kurum bakımı altında yetişmenin sebep olabileceği bir takım olumsuz psikolojik yansımaları bir kurum çalışanıyla kurulacak yakın bağın önleyebileceğini göstermiştir. Dolayısıyla yapılandırılan bir çok iyileştirme programında, çalışanlarla çocuklar arasında duyarlı ve sıcak bir ilişki geliştirmek ana müdahale noktasını oluşturmaktadır. Sosyal ilişkilerin insan hayatındaki önemi ortadadır. Karşılıklı anlayış ve duygu paylaşımını içeren yakın sosyal ilişkilerin, bireyler için önemli bir ihtiyaç noktası olduğu bilinmektedir (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006). Çocukluk yıllarının kişiliğin temellerinin atıldığı dönem olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde çocuğun sosyal ilişkilerinde yaşadığı olumlu deneyimler farklı alanlardaki kazanımları beraberinde getirecektir. Örneğin güvenebilme ve buna bağlı olarak sağlıklı ilişkiler kurabilme, uyumlu olma kapasiteleri bir yetişkinlikle kurulacak güvenli bağın üzerinden gelişir (MacLean, 2003). Vygotsky çocukluktaki sosyal ilişkilerin öğrenme için de önemli bir yerde durduğunu, çocukların çevresindeki kişilerden ve onların sosyal dünyalarından çeşitli fikirler, olgular ve beceriler öğrenmeye başladığını söylemiştir (Çağdaş ve Yıldız, 2003). Oysa Muhamedrahimov ve arkadaşları (2004) batıdaki kurumlarda, Çivi ve arkadaşları da (1993) Türkiye'deki kurumlarda çocukların sağlık, hijyen, beslenme ve maddi ihtiyaçlarının karşılanırken sosyal ve psikolojik gelişimleri için sağlanan ortamların sınırlı kaldığına değinmişlerdir. Dolayısıyla mevcut projede, çocuklar ve gönüllüler arasındaki ilişkiler ve bunun üzerinden şekillenen sosyal ve duygusal destek noktaları üzerinde önemle durulmuştur. Projedeki gönüllülerin, gösterdikleri ilgi, şefkat ve sevgiyle önemli birer yetişkin bağlanma figürü olarak çocukların hayatlarına girdikleri söylenebilir. Proje uygulamaları sırasında bu varsayımı destekler nitelikte bir diyalog yaşanmıştır. Şöyle ki projenin sonlandığı Haziran dönemi vedalaşmaları sırasında bir hoşçakal pikniği düzenlenmiş ve bu piknikte gönüllüler çocuklara bir müddet aralarında olamayacaklarını hatırlatmışlardır. Bu açıklamaları takiben çocuklar bu ara

dönemin ne kadar süreceğinin üzerinde durmuş ve gönüllü abla ve abilere bu konuda sorular yöneltmişlerdir. Örneğin bir ablanın “şimdi havalar sıcak, havalar tekrar soğuduğunda ve sonbahar geldiğinde ben tekrar geleceğim” demesi üzerine projedeki bir yuva çocuğunun “ama ben geceleri hep üşüyorum” şeklindeki cevabı gönüllülerin çocuklar için çok anlamlı bir yerde durduğunun göstergesi olarak alınabilir.

Kurumda korunma altına alınan çocukların hızlı bir sirkülasyon içinde bulunmaları hem çocukların duygusal gelişimleri açısından hem de uygulanan eğitim programlarının sürekliliği açısından güçlük yaratmaktadır. Kurumda koruma altında bulunan çocuklar arasındaki sık değişim aynı zamanda mevcut projenin uygulamalarının yürütülmesi ve değerlendirilmesi noktasında da engel teşkil etmiştir. Bu durum yürütülen projenin gözönünde bulundurulması gereken bir sınırlılığdır.

Sparling ve arkadaşları (2005) çocukların normal gelişimlerinin gerisinde kalmalarını en etkin şekilde engelleyebilmek için bu tür programların kurumlarda olabildiğince küçük yaşlarda başlatılması gerektiğini söylemişlerdir. Nitekim, Tekiner (1997'den aktaran Çağdaş ve Yıldız, 2003) 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişimin %50'sinin 4 yaşına kadar, %30'unun 4-8 yaşları arasında, %20'sinin de 8-17 yaşları arasında şekillendiğini ortaya koyan çalışmalar aktarmıştır. Öğrenmenin, stres ve duygularla baş etmenin, bazı kişilik özelliklerini yöneten beyin yapılarının hayatın ilk dört yılında geliştiği ve pekiştirildiği düşünüldüğünde (American Academy of Pediatrics, 2000) müdahale programlarının olabildiğince erken başlatılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışmada etkinliği ortaya konulan “Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Projesi”nin SHÇEK kurumlarında olabildiğince küçük yaş gruplarından başlamak üzere uygulamaya konması bu çocukların yaşlarına uygun gelişimi yakalamaları açısından çok önemlidir.

Hayata geçirilen sosyal sorumluluk projeleri kurumlardaki personelin sayıca yetersizliği, personelin mesleki donanımının eksikliği, kurum içi fiziki yapının ve olanakların yeterli olmaması dikkate alındığında çok önemli bir yerde durmaktadır. Bu bağlamda, üniversiteler sahip oldukları bilgi birikimini hayata geçirilen sosyal sorumluluk projeleri ile kurumların hizmetine sunmalıdır. Bu tarz çalışmalar uzun vadede SHÇEK'in kurum içi işleyiş kalitesini yükseltecek ve kurumlarda kalan çocukların daha doyurucu yaşam ve eğitim ortamlarına sahip olmalarına olanak sağlayacaktır. Üniversiteler arasında yürütülecek ortak çalışmalar sosyal sorumluluk projelerinin Türkiye çapında yaygınlaşmasında önemli rol oynayarak bu etkiyi daha da güçlü kılacaktır.

Öneriler

1. Ekonomik yetersizlikten dolayı aileden ayrılmak zorunda kalan çocukların ailelerine devlet ekonomik yardım sağlayarak ailenin dağılmasına engel olmalı ve toplumda koruyucu aile çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
2. Anne-babanın veya her ikisinin ölümünden dolayı aileden ayrılmak zorunda kalan çocuklar için kurumlar mümkün olduğunca aile ortamına benzetilmeye çalışılmalıdır.
3. Kurumda görevli elemanlarının sayısı ve eğitim seviyesi yükseltilmeli ve bu konuda hizmet içi eğitim verilmelidir.

4. Kurumdaki çocukların dışarıdaki kişilerle iletişim kurabilmeleri için olanak sağlanmalıdır.

5. Kurumlarda, çocukların boş zamanlarını değerlendirmelerine olanak sağlayan çeşitli sosyal tesisler bulunmalıdır.

6. Üniversitelerdeki bu tür projelerin her yaş grubu için uygulamaları çoğaltılmalıdır. Bu bağlamda SHÇEK Genel Müdürlüğü ile YÖK arasında bu tür programlar için işbirliği oluşturulmalıdır.

7. Üniversitelerde “Sosyal Hizmetler Yüksek Lisans” programları çoğaltılmalıdır.

8. “Sosyal Sorumluluk” projeleri üniversitelerde zorunlu ders haline getirilmelidir.

Kaynakça

- AMERICAN ACADEMY OF PEDIATRICS, COMMITTEE ON EARLY CHILDHOOD, ADOPTION AND DEPENDENT CARE. (2000), “Developmental Issues for Young Children in Foster Care”, **Pediatrics**, Vo.:106, No:5, pp.1145-1150.
- CHISHOLM, K. (1998), “A Three Year Follow Up of Attachment and Indiscriminate Friendliness in Children Adopted from Romanian Orphanages”, **Child Development**, Vo.:69, pp.1092-1106.
- ÇAĞDAŞ, Aysel, Fatma Ülkü Yıldız. (2003), “Deneysel Yaratıcılık Programının 4-5 Yaş Çocuklarının Bilişsel Gelişimine Olan Etkileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Vo.:10, pp.315-328.
- ÇİVİ, Selma, Semahat Altuhul, Murat Yayı. (1993), “7-12 Yaş Yuva Çocukları İle Aile Çocuklarının Psikososyal Davranışları”, **Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi**, Vo.: 3, No:1, pp.16-19.
- DURMUŞOĞLU, Neslihan, S. Sunay Yıldırım Doğru. (2006), “Çocukluk Örseleyici Yaşantıların Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Vo.:15, pp.237-246.
- GROARK, J. Christina, Rıfkat J. Muhamedrahimov, Oleg I. Palmov, Natalia V. Nikiforova, Robert B. McCall. (2005), “Improvements in Early Care in Russian Orphanages and Their Relationship to Observed Behaviors”, **Infant Mental Health Journal**, Vo.:26, No:2, pp. 96-109.
- KALER, R. Sandra, & Freeman, B. J. (1994), “Analysis of Environmental Deprivation: Cognitive and Social Development in Romanian Orphans”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, Vo.: 35, pp.769-781.
- MACLEAN, Kim. (2003), “The Impact of Institutionalization”, **Development and Psychopathology**, Vo.:15, pp.853-884.
- MCCALL, John (1996), “Research On the Psychological Effects of Orphanage Care: A Critical Review”, Graduate School of Managment, University of California, Irvine. Online internet kaynağı, www.gsm.uci.edu/~mckenzie/McCall.doc.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2006), **(36-72 Aylık) Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- MORISON, J. Sara, Elinor W. Ames, Kim Chisholm. (1995), “The Development of Children Adopted From Romanian Orphanages”, **Merrill- Palmer Quarterly**, Vo.:41, pp.411-430.

- MUHAMEDRAHIMOV, J. Rifkat, Oleg I. Palmov, Natalia V. Nikiforova, Christina J. Groark, Robert B. McCall. (2004), “Institution Based Early Intervention Program”, **Infant Mental Health Journal**, Vo.:25, No:5, pp.488-501.
- NIELSEN, Ashley, Priscilla K. Coleman, Matthew Guinn, Clifford Robb. (2004), “Length of Institutionalization, Contact With Relatives and Previous Hospitalizations as Predictors of Social and Emotional Behavior in Young Ugandan Orphans”, **Childhood**, Vo.:11, No:1, pp.94-116.
- O’CONNOR, G. Thomas. (2003), “Early Experiences and Psychological Development: Conceptual Questions, Empirical Illustrations, and Implications for Intervention”, **Development and Psychopathology**, Vo.:15, pp.671-690.
- RAMEY, T. Craig, Sharon Landesman Ramey. (1998), “Early Intervention and Early Experience”, **American Psychologist**, Vo.:53, No:2, pp.109-120.
- ROY, Penny, Michael Rutter, Andrew Pickles. (2000), “Institutional Care: Risk From Family Background or Pattern of Rearing?”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, Vo.:41, pp.139-149.
- SHÇEK resmi internet sitesi. (2007), www.shcek.gov.tr
- SLOUTSKY, M. Vladimir. (1997), “Institutional Care and Developmental Outcomes of 6 And 7 Year Old Children: A Contextual Perspective”, **International Journal of Behavioral Development**, Vo.:20, No:1, pp.131-151.
- SMYKE, T. Anna, Sebastian F. Koga, Dana E. Johnson, Nathan E. Fox, Peter J. Marshall, Charles A. Nelson, Charles H. Zeanah, BEIP Core Group. (2007), “The Caregiving Context in Institution Reared And Family Reared Infants and Toddlers in Romania”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, Vo.:48, No:2, pp.210-218.
- SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, SHÇEK. (2006), **SHÇEK Faaliyet Raporu**, Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü.
- SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, SHÇEK. (2003), **Ulusal Eylem Planı**, Ankara: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü.
- SPARLING, Joseph, Cristiana Dragomir, Sharon L. Ramey, Laura Florescu. (2005), “An Educational Intervention Improves Developmental Progress of Young Children in a Romanian Orphanage”, **Infant Mental Health Journal**, Vo.:26, No:2, pp.127-142.
- ŞAHİN, Fatma Tezel, Özlem Ersoy. (1999), “Erken Çocukluk Döneminde Türkiye’de Yapılan Anne Baba Eğitim Çalışmaları”, **Mesleki Eğitim Dergisi**, Vo.:1, No:2, pp.97-102.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ PROJE KOORDİNASYON BİRİMİ. (2005), **SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Rapor Yönetici Özeti**, İstanbul: SAM Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- VORRIA, Panyiota, Michael Rutter, Andrew Pickles, Stephen Wolkind, Angela Hobsbaum. (1998), “A Comparative Study of Greek Children in Long-Term Residential Group Care and in Two Parent Families: Social, Emotional and Behavioral Differences”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, Vo.:39, No:2, pp.225-236.